

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

2. Šifra projekta:

V5-0423

3. Naslov projekta:

Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

School children in risk life situations: strategies of coping with risk lifestyles at school and at home

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

šola, starši, šolski delavci, učenci/dijaki, tvegane situacije, analiza tveganj, soustvarjanje

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

school, parents, school workers, pupils /students, risk situations, risk analysis, co- creation

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

/

6. Sofinancer/sofinancerji:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost.
Ministrstvo za šolstvo in šport RS

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

23323

Vera Grebenc

Datum: 15.9.2010

Podpis vodje projekta:

as. dr. Vera Grebenc

Podpis in žig izvajalca:

Po pooblastilu rektorja UL
red. prof. dr. Stane Pejovnik

Dekan Fakultete za socialno delo
UL

izr. prof. dr. Bogdan Lešnik

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

Z raziskovalnim projektom smo identificirali tvegane situacije, s katerimi se srečujejo učenci in dijaki v vsakdanjem življenju. S projektom smo vstopali v različne regije v Republiki Sloveniji in na tak način skušali zajeti raznovrstnost različnih geografskih okolij (urbano/ruralno), različnost infrastrukturnih mrež, različnost odzivov tako v posameznih šolskih kot tudi lokalnih skupnostih. Posebej so nas zanimale situacije tveganj v šolskem okolju. Na podlagi kvalitativne analize zbranih izjav, pridobljenih s fokus skupinami, ki smo jih opravili v enaindvajsetih slovenskih šolah s tremi ciljnim skupinami (učenci/dijaki, starši in šolski delavkami), smo izrisali preglednice tveganj v šolskem okolju. Med njimi prevladujejo vse oblike nasilja, sledi šolsko delo, odnos do drugih in drugačnih, preživljanje prostega časa in razmere v družinah. Definirali smo različne načine, ki so v tveganih situacijah ključni za njihovo obvladovanje. Posebej smo bili pozorni na vloge učencev/ dijakov pri oblikovanju smiselnih odzivov na različnih ravneh tveganj in v različnih okoliščinah (šola, prosti čas, dom). Ugotovili smo, da šolarji v večini primerov niso vključeni v načrtovanje odzivov na tveganja. Učenci/dijaki so v šolskem okolju pogosto spregledani in neslišni. Tudi sodelovanje šole s starši poteka bolj na ravni retorike, po formalnih poteh in s formalnimi ukrepi. Sodelovanja z namenom soustvarjanja smiselnih odzivov, ki bi vključeval etiko udeležnosti in krepitev moči na tvegane situacije v našem šolskem okolju, ni. Ugotovili smo tudi, da se učenci/dijaki, šolski delavci in starši med seboj ne pogovarjajo. Instrumentarij, ki smo ga izdelali kot model raziskovanja, je uporaben tudi praktično kot metodologija načrtovanja odzivov na pojav tveganih situacij v šolskem okolju (analiza tveganja).

Raziskovalni projekt je temelji na uporabi kombinacije raziskovalnih in edukativnih pristopov. Pri tem gre za akcijsko in za kvalitativno etnografsko raziskovanje, ki nam omogočata kontinuirano vključevanje različnih akterjev v procesu raziskovanja in sprotno izobraževanje vseh (raziskovalcev, učiteljev in strokovnih delavcev, staršev in otrok) v raziskavo vključenih tako o postopkih raziskovanja kot o samih vsebinah. S takšnim pristopom zagotovimo vsem akterjem enakovreden položaj in odpiramo prostor za diskusijo z možnostjo vpliva na načrtovanje odzivov. Temeljne metode in načela dela bodo ocena stanja, analiza tveganja, delovni odnos, krepitev moči.

S projektom smo vstopali v različne regije v Republiki Sloveniji in na tak način skušali zajeti raznovrstnost različnih geografskih okolij (urbano/ruralno), različnost infrastrukturnih mrež, različnost odzivov tako v posameznih šolskih kot tudi lokalnih skupnostih. Na tak način smo dobili celovitejši vpogled v tveganja, na podlagi katerega smo izdelali katalog tveganj in načrt odzivov. V vzorcu smo zajeli 21 šol iz vseh regij v Republiki Sloveniji. Vzorec smo oblikovali v stopnjah. Najprej smo glede na regijsko pokritost Slovenije izbrali po dve osnovni šoli in eno srednjo šolo, pri čemer smo upoštevali naslednje kriterije: v vsaki regiji po eno osnovno šolo, ki se nahaja v infrastrukturalno dobro razvitem okolju in eno osnovno šolo, ki je locirana v slabše razvitem infrastrukturalnem okolju; pripravljenost vodstva šole in zaposlenih, da sodelujejo v projektu; zagotoviti zastopanost šol, ki imajo programe preventive in ki teh programov nimajo. V drugi stopnji pa smo na izbranih šolah v projekt vključili oddelke (učence, njihove starše in učitelje), ki smo jih določili na podlagi dogovora z vodstvom šole.

Zaradi kompleksnosti samega raziskovalnega problema smo raziskovalno vstopali

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

tako v osnovne kakor tudi v srednje šole v posameznih okoljih. S tem smo dobili vpogled tudi v razlike med osnovnošolskimi in srednješolskimi skupnostmi. Izobraževalno smo vstopali v osnovne šole, saj smo lažje pristopali do staršev kakor tudi do učiteljev in otrok.

Raziskovani problem in ključna raziskovalna vprašanja so bila:

- katere so situacije tveganja, s katerimi se srečujejo šolarji in dijaki,
- kakšne so značilnosti teh situacij,
- kako jih akterji šolske skupnosti (učenci, starši, šolski delavci) zaznavajo in kakšna so stališča do teh situacij,
- kakšna je vloga staršev pri preprečevanju in zmanjševanju tveganj,
- kakšna je vloga šolskih delavcev pri preprečevanju in zmanjševanju tveganj, vezanih na življenjske sloge mladih.

Potek dela na projektu:

V prvi fazi projekta smo formirali operativnega tim, uredili baze podatkov ter izdelali osnutki merskih instrumentov in navodil za izvedbo fokus skupin.

V drugi fazi smo analizirali sekundarno gradivo, oblikovali vzorec in vzpostavili stik z lokacijami za izvedbo projekta. Pripravili smo vsebine za izobraževanje sodelavcev pri raziskovanju na terenu in izvedli izobraževanja za izvajalce raziskave.

V tretji fazi smo na podlagi prvih izvedenih fokusnih skupin in intervjujev deloma prilagodili merske instrumente, pri čemer smo upoštevali tudi pripombe izvajalk na terenu (poenostavitve vprašanj za učence; dopolnitev vprašanj za strokovne delavke in učiteljice ter starše). Tekom izvedbe raziskave na terenu so se pokazale potrebe po novih izvajalcih raziskave, zato smo izvedli individualna usposabljanja za nove sodelavce. Sprotno smo se tudi odzivali na težave, ki so jih imele pri zbiranju podatkov že usposobljene sodelavke in jim tako zagotovili lažje nadaljevanje dela.

V četrti fazi se je nadaljevalo intenzivno terensko raziskovalno delo, ki je potekalo v vnaprej določenih regijah in šolah. V celoti smo pokrili štajersko, primorsko, deloma: osrednjeslovensko, koroško, dolensko in gorenjsko regijo ter Prekmurje. Izvajalke so na terenu izvedle fokusne skupine z učenci/dijaki, starši ter intervjuje s svetovalnimi delavkami in razredničarkami. Izvajalke raziskave na terenu smo še posebej podprli s sodobnimi pripomočki in tehnikami transkripcije podatkov. Oblikovali smo tabele za vnos ključnih pojmov in dimenzij: situacije tveganja, okolje, v katerem se dogajajo, značilnosti teh situacij, zaznavanje problema in vloge akterjev. Vse gradivo smo zbrali pri vodji projekta in ga razdelili po več kriterijih: glede na stopnjo šolanja (osnovna šola - srednja šola); regije; vire podatkov; okolje (urbano - ruralno), vrsto tveganja (glede na tipologijo tveganih situacij, ki smo jo oblikovali na podlagi analize zbranih primerov) in glede tipe informantov (otroci, starši, šolski svetovalni delavci in razredni učitelji). Na podlagi grupiranja situacij in prve analize so se kot ključne situacije tveganj pojavile teme: šolsko delo, nasilje, zasvojenost z nedovoljenimi drogami, alkoholom in elektronskimi mediji, promet, prosti čas, zdravje, družinske razmere, drugačnost. V tem obdobju smo v raziskavo vključili nove sodelavce, predvsem študentke, ki delajo diplomske naloge in študentko specialističnega študija. V tej fazi smo preliminarne rezultate že predstavili javnosti (posveti, kongres socialnega dela, informiranje sodelujočih šol v osebni komunikaciji, seznanjanje strokovne javnosti).

V peti fazi smo se posvečali oblikovanju raziskovalnega poročila.

V okviru raziskovalnega projekta smo izdelali katalog izobraževalnih vsebin, izobraževanja za izvajalce delavnic s starši in mladostniki, izobraževanja za šolske svetovalne delavce in evalvacijo izobraževanj. Model za učinkovitejšo preventivo pred tveganji, ki je nastal na podlagi našega raziskovalnega projekta, smo preiskusili v OŠ Vižmarje- Brod in ga evalvirali.

Tekom akcijsko raziskovalnega projekta smo izpolnili večino zastavljenih ciljev v celoti, nekaj pa deloma. Priročnik za šolske svetovalne delavce bo izšel v obliki monografije koncem leta 2010.

Izvedli pa smo tudi nekaj dejavnosti, ki jih nismo načrtovali. Med njimi velja izpostaviti podporo pri izdelavi vzojnega načrta na OŠ Božidarja Jakca v Ljubljani in OŠ Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici. Poleg tega smo pridobili nova finančna sredstva (Mestna občina Ljubljana) za izvajanje modela za učinkovitejšo preventivo v šolskem okolju, ki je produkt tega projekta. Projekt izvajamo na OŠ Vižmarje-Brod in OŠ Božidraja Jakca.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
  - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
  - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

---

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Z našim projektom smo izdelali metodolgijo raziskovanja potreb vseh akterjev v šolski skupnosti, ki šolam omogoča hiter vpogled v tvegane situacije in možnost premišljenega in hitrega odziva nanje. Rezultati projekta neposredno uplivajo tudi na razvoj novih metod dela na področju zaznavanja, obvladovanja in preprečevanja tveganih situacij. Soustvarjanje odzivov na tvegane situacije je metoda dela, ki omogoča šolskim skupnostim, da bolje odreagirajo na te situacije. Glede na to, da je večina tveganih situacij povezana z zdravjem, raziskovalni projekt nedvomno vpliva na dvig zavesti o pomembnosti zdravega življenjskega sloga učencev/dijakov. Hkrati pa pomembno vpliva na družbeni razvoj, pri tem izstopa vloga šole, ki je pomemben socializacijski agens in pomembno vpliva na razvoj vrednot učencev/dijakov. Raziskovanje in soustvarjanje odzivov na tvegane situacije v šolskem okolju nedvomno prispeva k razvoju stroke socialnega dela in tudi drugih dužboslovnih in humanističnih disciplin.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Med dolgoročne cilje projekta bi lahko umestili prenos modela za učinkovitejšo preventivo v vsa šolska okolja v RS. S tem zmanjšamo tveganja za učence/dijake, pričakujemo, da se bo povečala socialna vključenost, zmanjšala diferenciacija in razlike med učenci/dijaki ter da bodo učenci/dijaki bolj odgovorno ravnali v primeru eksperimentiranja s tveganji na različnih področjih svojega življenja (v šoli in doma). Z vključevanjem vseh treh akterjev šolske skupnosti v soustvarjanje odzivov na pojave tveganih situacij v teh skupnostih spodbudimo, da vsak od njih prevzame odgovornost za ravnanje in pridobi vpliv. S čimer krepimo moč in kompetence vseh udeleženi.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za zdravje, Mestna občina Ljubljana, nevladne organizacije, osnovne in srednje šole, s katerimi smo v stiku...

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

12 diplomantov

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

---

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

O projektu redno obveščamo strokovno javnost (učitelje in svetovalne delavce) v okviru izvajanja projekta ESS-Profesionalno usposabljanje delavcev v vzgoji in izobraževanju na področju socialnih in državljskih kompetenc v letih 2008-2011 v okviru modula Zdravi življenjski slog.

JANEŽIČ, Tadeja. 2009. Varovalni dejavniki v procesu reševanja učnih težav v osnovni šoli: diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

V okviru Tempus projekta - ACTION (uveljavljanje trostopenjskega sistema izobraževanja v socialnem delu) je Vera Grebenc izvedla predavanja z naslovom Teorije tveganj in ocena tveganj na Univerzi v Uzhgorodu (Ukraina), oddelek za socialno delo v času od 7.9. do 10.9.2009. Predstavila je metodologijo raziskovanja s fokus skupinami v šolskem okolju.

PEČOVNIK, Maja. 2009. Iskanje odgovorov na tvegane situacije v šolskem okolju. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

GREBENC, Vera. 2009. Mladostniki v tveganih življenjskih situacijah : primer obvladovanja in zmanjševanja škode v prometu. V: GABER, Slavko (ur.), SARDOČ, Mitja (ur.), STREL, Janko (ur.), LUKŠIČ, Andrej (ur.). Za manj negotovosti : aktivno državljanstvo, zdrav življenjski slog, varovanje okolja. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

GREBENC, Vera, ŠABIĆ, Amra, KVATERNIK, Ines, KODELE, Tadeja. Raziskava o značilnostih uporabe alkohola med učenci ljubljanskih osnovnih šol in iskanje odgovorov za preprečevanje in zmanjševanje tveganj : poročilo. Ljubljana: Univ. v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, 2009.

Projekt smo predstavili na posvetu "Delo z mladimi na področju uživanja alkohola v Mestni občini Ljubljana", 3.3.2010, na Fakulteti za socialno delo.

PODOBNIK, Špela. Vloga šolske svetovalne službe pri načrtovanju odgovorov na tvegane življenjske situacije. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

LIKAR, Mateja. Zemljevid tveganj življenjskih situacij v osnovni šoli. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

GERM, Polona, FARČNIK, Anja. Oblike podpore uživalcem drog v različnih fazah opuščanja drog na področju Maribora : ponudba in potrebe. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

GRNJAK, Lilijana. Potrebe mladih po mladinski informativno-svetovalni točki v občini Ljutomer. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomsko naloga.

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.

Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

BOŠTIC, Peter. 2010. Skupnostni pristop pri obvladovanju tveganj v osnovni šoli. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Diplomaska naloga.

Članki, ki so čakajo na objavo:

KVATERNIK, Ines., KODELE, Tadeja. (2010). Sodelovanje in soustvarjanje: Skupnostni projekt na področju preventive v šolskem okolju. Izvirni znanstveni članek sprejet v objavo v reviji Specialna pedagogika.

KVATERNIK, Ines., KUSTEC, Klavdija. (2010). Sodelovanje staršev s šolo: Vzpostavljanje delovnega odnosa soustvarjanja učne pomoči v okviru projekta Koncepta dela učne težave v osnovni šoli. Izvirni znanstveni članek sprejet v objavo v reviji Socialno delo.

KVATERNIK, Ines., RIHTER, Liljana. (2010). Analysis of Drug Policy in the Republic of Slovenia and in the EU Context: A platform for prevention in schools. Izvirni znanstveni članek, v recenzentskem postopku revije Drugs-pervention, education and policy.